

**Česká republika**  
**NÁLEZ**  
**Ústavního soudu**

**Jménem republiky**

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **Z. D.**, zastoupeného opatrovníkem městem Otrokovice, se sídlem nám. 3. května 1340, Otrokovice, a právně zastoupeného JUDr. Václavem Hochmannem, advokátem se sídlem Rašínova 68/3, Zlín, proti výroku I. usnesení Krajského soudu v Brně - pobočka ve Zlíně ze dne 22. 10. 2019 č. j. 60 Co 263/2019-43 a výroku III. usnesení Okresního soudu ve Zlíně ze dne 20. 8. 2019 č. j. 13 Nc 482/2004-32, za účasti 1/ Krajského soudu v Brně - pobočka ve Zlíně a 2/ Okresního soudu ve Zlíně, jako účastníků řízení, a Dopravní společnosti Zlín-Otrokovice s. r. o., se sídlem Podvesná XVII/3833, Zlín, zastoupené JUDr. Radkem Ondrušem, advokátem se sídlem Bubeníčková 42, Brno, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

- I. Výrokem I. usnesení Krajského soudu v Brně - pobočka ve Zlíně ze dne 22. 10. 2019 č. j. 60 Co 263/2019-43 a výrokem III. usnesení Okresního soudu ve Zlíně ze dne 20. 8. 2019 č. j. 13 Nc 482/2004-32 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Tato rozhodnutí se v rozsahu napadených výroků proto ruší.**

O d ů v o d n ě n í

**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatel se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených výroků rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny. Stěžovatel dále namítá porušení čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu, stěžovateli, narozenému dne 2. 8. 1979, byla platebním rozkazem Okresního soudu ve Zlíně ze dne 13. 9. 1999 č. j. Ro 2007/99-3 uložena povinnost uhradit Dopravní společnosti Zlín-Otrokovice s.r.o. (dále jen „vedlejší účastnice“) částku ve výši 206 Kč s příslušenstvím z titulu pokuty za jízdu bez platného jízdního dokladu v prostředcích městské hromadné dopravy provozované touto společností. K uspokojení pohledávky byla usnesením Okresního soudu ve Zlíně (dále jen „soud prvního stupně“) ze dne 25. 6. 2004 č. j. 13 Nc 482/2004-4 nařízena exekuce. Stěžovatel podáním ze dne 5. 6. 2019 prostřednictvím svého opatrovníka navrhl soudní exekutorce JUDr. Janě Jarkové, aby

byla exekuce zastavena pro nemajetnost povinného podle § 268 odst. 1 písm. e) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Soudní exekutorka návrhu nevyhověla a věc předložila k posouzení soudu. Soud prvního stupně v záhlaví uvedeným usnesením výrokem I. zastavil exekuci na majetek stěžovatele, výrokem II. vedlejší účastníci nepřiznal náhradu nákladů řízení a výrokem III. uložil stěžovateli povinnost k náhradě nákladů exekuce ve výši 7 865 Kč. Při posuzování důvodů zastavení exekuce pro nemajetnost vycházel soud prvního stupně z toho, že stěžovatel je invalidní ve třetím stupni invalidity, jeho zdravotní stav je dlouhodobě nepříznivý, stejně tak jeho finanční situace. Soud prvního stupně shledal, že pravděpodobnost zaplacení exekučně vymáhané částky stěžovatelem je nízká; stěžovatel nevlastní žádný nemovitý majetek, aktivní bankovní účet, a nemá ani žádné pohledávky či jinak postižitelná práva. Soud prvního stupně tak dospěl k závěru, že průběh řízení ukázal, že výtěžek, kterého bude dosaženo, nepostačí ani ke krytí nákladů exekuce, a exekuční řízení zastavil pro nemajetnost povinného podle § 268 odst. 1 písm. e) o. s. ř.

3. Soud prvního stupně se dále zabýval náklady řízení a exekuce. Vedlejší účastníci náhradu nákladů řízení nepřiznal, neboť jí v souvislosti s exekučním řízením žádné náklady nevznikly. Uložil však stěžovateli povinnost uhradit náklady exekuce v celkové výši 7 865 Kč podle § 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v rozhodném znění, za přiměřeného použití § 271 o. s. ř. ve spojení s § 52 odst. 1 exekučního řádu. Dospěl totiž k závěru, že vedlejší účastnice jakožto oprávněná zastavení exekuce nezavinila. Naopak, procesní zavinění na zastavení exekuce je na straně stěžovatele, neboť stěžovatel nezaplatil svůj dluh a vedlejší účastnice byla nucena se tohoto dluhu domáhat prostřednictvím exekuce.

4. Proti usnesení soudu prvního stupně, a to do výroku III., podal stěžovatel v zákonné lhůtě odvolání, v němž namítal, že uložení povinnosti k náhradě nákladů exekuce jeho osobě je v tomto případě v rozporu se samotným smyslem zastavení exekuce pro nemajetnost. Stěžovatel především tvrdil, že soud prvního stupně rozhodl v rozporu s dikcí § 89 věty druhé exekučního řádu, které stanoví, že v případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného hradí paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi oprávněný.

5. Krajský soud v Brně - pobočka ve Zlíně (dále jen „odvolací soud“) výrokem I. v záhlaví označeného usnesení potvrdil napadený výrok III. rozhodnutí soudu prvního stupně a ve výroku II. nepřiznal žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud aproboval závěr soudu prvního stupně, že zavinění na zastavení exekuce není na straně vedlejší účastnice jako oprávněné v exekučním řízení.

## II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že mu neměla být uložena povinnost k náhradě nákladů exekučního řízení podle § 89 exekučního řádu. Stěžovatel v závěru obecných soudů ohledně nákladů exekuce spatřuje extrémní rozpor s principy spravedlnosti a přepjatý právní formalismus, z čehož dovozuje porušení svého práva na soudní ochranu.

7. Stěžovatel uvádí, že nelze dovodit jeho zavinění na zastavení exekučního řízení pro nemajetnost, jelikož tato nemajetnost je způsobena objektivními skutečnostmi, a to především tím, že stěžovatel je dlouhodobě invalidní, pobírá invalidní důchod a je neschopný. Závěr obecných soudů, že stěžovatel zavinil zastavení exekuce pro nemajetnost tím, že nesplnil svou povinnost uloženou mu pravomocným a vykonatelným soudním rozhodnutím, je dle stěžovatele zcela nepřipadný a je sofistikovaným zdůvodněním zjevné nespravedlnosti, a to tím spíše, že přiznaná výše náhrady nákladů

exekuce je téměř čtyřicetinasobná oproti jistně vymáhané v rámci exekuce. Stěžovatel v této souvislosti připomíná, že právo na odměnu exekutora není automaticky garantované a doplňuje, že obecné soudy správně aplikovaly § 89 exekučního řádu, ve znění od 1. 1. 2008, ačkoli exekuce byla nařízena již v roce 2004, tedy před novelizací exekučního řádu. Stěžovatel navíc poukazuje na samotnou nerozumnost uložení povinnosti náhrady nákladů exekuce, a to vzhledem k tomu, že stěžovatel je zjevně nemajetný, a pravděpodobnost splnění této povinnosti z jeho strany je tedy nízká.

8. Stěžovatel dále spatřuje porušení svých základních práv v tom, že se obecné soudy nijak nevypořádaly s možností přiměřené aplikace ustanovení § 150 o. s. ř., které dává soudu z důvodu zvláštního zřetele hodných možností nepřiznat účastníkům zcela nebo zčásti náhradu nákladů řízení. Závěrem se stěžovatel vypořádává s otázkou bagatelní povahy posuzované částky a uvádí několik důvodů, pro které by se Ústavní soud měl ústavní stížností zabývat. Stěžovatel nemá možnost podat dovolání, problematiku tudíž nemůže sjednotit Nejvyšší soud; posuzovaná otázka se týká mnoha dalších účastníků exekučních řízení, a má tak precedenční charakter; rozhodující by měla být hodnota porušeného ústavního principu, nikoli konkrétní výše částky; Ústavní soud se v minulosti meritorně zabýval i spory o částku ve výši 2 856 Kč (srv. nález sp. zn. I. ÚS 3296/12); a přiznaná náhrada exekuce představuje čtyřicetinasobek exekucí vymáhané jistiny dluhu, což je nepřiměřené.

### III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

9. K výzvě soudu podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se k ústavní stížnosti vyjádřil odvolací soud a soud prvního stupně jakožto účastníci řízení a Dopravní společnost Zlín – Otrokovice, s. r. o., jakožto vedlejší účastnice řízení.

10. Odvolací soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že platební příkaz byl vydán v roce 1999, předmětná exekuce byla nařízena v roce 2004, stěžovatel měl proto dostatek času, aby svůj dluh uhradil, a to zvláště za situace, kdy se jednalo o dluh ve výši 206 Kč. Vedlejší účastnice jakožto oprávněná je právnickou osobou se specifickou vlastnickou strukturou, nemůže proto bez dalšího upustit od vymáhání dlužné částky. V řízení nebylo zjištěno, že by se dopustila nějakého pochybení při vymáhání dluhu. Přiznání invalidního důchodu stěžovateli a omezení jeho svéprávnosti nastalo až deset let po zahájení exekuce, tyto skutečnosti nelze proto klást k tíži ani vedlejší účastnici řízení, ani soudní exekutorce. Odvolací soud dále uvádí, že z žádného právního předpisu nelze dovodit, že v případě zastavení exekuce pro nemajetnost soud nepřizná náklady exekuce soudnímu exekutorovi. Paušálním nepřiznáním náhrady nákladů exekuce by se exekutor mohl dostat do situace, kdy nebude schopen krýt náklady na provoz exekutorského úřadu. K nepřiznání náhrady nákladů exekuce by proto mělo být přistupováno výjimečně.

11. Soud prvního stupně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti konstatuje, že vedlejší účastnice zastavení exekuce pro nemajetnost stěžovatele nezavinila a zachovala přiměřenou míru opatrnosti. Soud dále upozorňuje, že se ve věci jedná o bagatelní částku.

12. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti namítá, že obecné soudy postupovaly zcela v souladu se zákonem. Podle právní úpravy platné v době, kdy byl podán návrh na provedení exekuce, hradil při zastavení exekuce pro nemajetnost veškeré náklady exekuce povinný. O nákladech exekuce zahájené před dnem 1. 1. 2008 je přitom nutno rozhodovat podle exekučního řádu ve znění platném do 31. 12. 2007. Vedlejší účastnice dále připomíná, že zastavení exekuce pro nemajetnost stěžovatele nemohla předvídat, ani nijak ovlivnit. Dále uvádí, že v době vydání platebního příkazu byl stěžovatel plnoletý a nic mu nebránilo vymáhanou částku řádně a včas zaplatit. Po

soudním exekutorovi nelze spravedlivě požadovat, aby v případě důvodně vedené exekuce po dobu 13 let, ve které navíc došlo k částečnému vymožení plnění, mu nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů exekuce. Ustanovení § 150 o. s. ř. neslouží dle vedlejší účastnice ke zmírňování majetkových rozdílů mezi procesními stranami.

13. Stěžovatel ve své replice k vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení uvádí, že vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení postrádají lidský rozměr věci; poukazují na to, že exekuce na částku 206 Kč s příslušenstvím byla zastavena, je však po něm vymáhaná čtyřicetinasobně vyšší částka na nákladech řízení. Rovněž namítá, že je zvláště zranitelnou osobou, která podléhá vyšší míře ochrany. K vyjádření vedlejší účastnice konstatuje, že se jí ústavní stížnost vlastně netýká.

#### IV. Procesní podmínky řízení

14. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu. Ve vztahu k přípustnosti ústavní stížnosti Ústavní soud konstatuje, že stěžovatel směřuje svou ústavní stížnost proti výroku III. usnesení soudu prvního stupně a proti výroku I. usnesení odvolacího soudu. Vzhledem k tomu, že ve vztahu k této části řízení stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), je jeho ústavní stížnost přípustná.

15. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

#### V. Posouzení věci Ústavním soudem

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky dále jen „Ústava“)], který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Jeho úkolem je proto ochrana ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti. Není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. Materiálně lze vyjádřit pravomoc Ústavního soudu též tak, že je oprávněn napravovat toliko excesy obecných soudů [srv. např. nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377), všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>].

17. Ústavní soud při posuzování rozhodnutí orgánů veřejné moci zároveň konstantně přihlíží k tomu, jak intenzivně jejich eventuální pochybení zasahují do sféry stěžovatelů. Z tohoto důvodu se v posuzovaném případě musel vypořádat se skutečností, že ústavní stížnost se týká poměrně nízké částky (7 865 Kč), a to navíc v kontextu nákladů řízení.

18. Ústavní soud obvykle odmítá ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím o částkách, jež jsou svojí povahou bagatelní. Je při tom veden úvahou, že tyto částky již s ohledem na svou výši nejsou schopny představovat porušení základních práv a svobod [srv. nález sp. zn. III. ÚS 157/16 ze dne 9. 8. 2016 (N 150/82 SbNU 379)]. Současně ovšem platí, že bagatelnost sporu nelze hodnotit pouze podle výše částky, které se spor týkal. Vedle kvantitativního hlediska se totiž při posuzování bagatelnosti uplatňuje i hledisko kvalitativní. Dle nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89) se v rámci tohoto posuzování hodnotí kromě intenzity porušení základních

práv i to, nakolik má ústavněprávní otázka, která v daném případě vyvstala, relevanci pro další rozhodovací činnost obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 2018/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 11/80 SbNU 139)]. Z pohledu ústavněprávní relevance je třeba zohlednit i subjektivní vnímání hranice bagatelnosti, závislé nejen na konkrétní částce, ale i na konkrétním stěžovateli. Co je pro někoho nepodstatná částka, může být pro druhého existenční záležitostí (srv. nález sp. zn. IV. ÚS 3017/19 ze dne 28. 4. 2020).

19. V posuzované věci Ústavní soud považuje za adekvátní meritorní přezkum připustit. Z přístupu obecných soudů k určení náhrady nákladů exekuce podle § 89 exekučního řádu je zřejmá stále přetrvávající nejistota a judikaturní nejednotnost ve vztahu k otázce procesního zavinění při zastavení exekuce pro nemajetnost. Posuzovaná částka nadto několikanásobně přesahuje stěžovatelovy celkové majetkové a finanční poměry, ze subjektivního pohledu stěžovatele se tak jedná o otázku existenční, nikoli bagatelní.

20. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s tím, že ačkoli exekuce vedená na částku 206 Kč s příslušenství (dluh vzniklý jízdou bez platného jízdního dokladu v dopravních prostředcích vedlejší účastnice) byla zastavena pro nemajetnost stěžovatele, stěžovateli byla uložena povinnost náhrady nákladů exekuce ve výši 7 865 Kč. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení (včetně repliky stěžovatele) dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

## V. a. Obecná východiska

### Zvláštní ochrana osob ve zranitelném postavení

21. Ústavní úprava základních práv a svobod prozařuje celým právním řádem, a to včetně oblastí práva soukromého. Povinností orgánů veřejné moci je vykládat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá z čl. 4 Ústavy [srv. nález sp. zn. II. ÚS 1287/14 ze dne 31. 8. 2015 (N 159/78 SbNU 401)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale i v zásadách uznávaných demokratickými právními státy [srv. nález sp. zn. I. ÚS 523/07 ze dne 7. 5. 2009 (N 113/53 SbNU 409)].

22. Obecné soudy jsou rovněž povinny zajistit, aby v procesu před nimi a v jejich výkladu a aplikaci podústavního práva byla vždy přítomna spravedlnost [srv. nález sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. 10. 2012 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.)]. Jak pregnantně konstatoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1241/12 ze dne 13. 3. 2013 (N 42/68 SbNU 425) „nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojí imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost.“ Při aplikaci právních norem tak nelze zcela odhlížet od celkového kontextu posuzovaného případu a jeho dopadů na život konkrétního jednotlivce.

23. Z ústavního pořádku, jakož i z mezinárodních lidskoprávních závazků České republiky, jenž je třeba chápat jako součást českého ústavního pořádku [srv. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)], vyplývá pro orgány veřejné moci povinnost zajistit zvláštní ochranu osobám, které jsou z rozličných důvodů ve zranitelném postavení [ve vztahu k nezletilým dětem srv. nález sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349) či nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.); ve vztahu k osobám se zdravotním postižením srv. nález sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018 (N 10/88 SbNU 133); či ve vztahu ke

spotřebitelům jako slabší strany srv. nález sp. zn. I. ÚS 1844/17 ze dne 27. 11. 2017 (N 218/87 SbNU 505)].

24. V roce 2006 byla v rámci OSN přijata Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, Česká republika ji v roce 2009 ratifikovala a dne 28. 10. 2009 vystoupila v platnost (vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s.). Mezi základní zásady úmluvy patří nediskriminace, respektování přirozené důstojnosti a zároveň respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti. Úmluva zaručuje jak práva, která se tradičně řadí mezi občanská či politická, tak práva řazená do kategorie hospodářských, sociálních a kulturních, připomínajíc všestrannost, nedělitelnost a vzájemnou závislost a souvislost všech lidských práv a svobod. Problematikou základních práv osob se zdravotním postižením se již opakovaně zabýval i Ústavní soud, a to především otázkami jejich svéprávnosti (podle dřívější terminologie způsobilosti k právním úkonům), osobní svobody a jejich postavení a práv v relevantních řízeních [například nález sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353), nález sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007 (N 141/46 SbNU 361), nález sp. zn. II. ÚS 194/11 ze dne 22. 11. 2012 (N 193/67 SbNU 319), shora citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1974/14, nález sp. zn. I. ÚS 1581/16 ze dne 17. 10. 2017 (N 189/87 SbNU 135) či nález sp. zn. I. ÚS 2933/15 ze dne 9. 2. 2016 (N 31/80 SbNU 401)], vyjadřujících se obecně k účasti osob se zdravotním postižením na soudních řízeních, která se jich týkají]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1974/14 ze dne 23. 3. 2015 (N 61/76 SbNU 825) Ústavní soud obecně zdůraznil, že osoby se zdravotním postižením jsou nositeli všech lidských práv a ta jim garantují ochranu a respekt k jejich přirozené lidské důstojnosti. V již citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 2637/17 pak Ústavní soud konstatoval, že osoby se zdravotním postižením mají právo na přiměřenou (tj. nikoli jen elementární) životní úroveň zaručené čl. 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.) a čl. 28 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a právo na nezávislý způsob života a zapojení do společnosti zaručené čl. 19 téže úmluvy.

### **Náhrada nákladů exekuce při zastavení exekuce pro nemajetnost povinného**

25. Problematikou ústavně konformního výkladu § 89 exekučního řádu se Ústavní soud zabýval opakovaně. Před nabytím účinnosti zákona č. 347/2007 Sb., tedy do 31. 12. 2007, § 89 exekučního řádu stanovil, že „*dojde-li k zastavení exekuce, může soud uložit oprávněnému, aby nahradil náklady exekuce*“. Vzhledem k této kusé úpravě Ústavní soud předmětné ustanovení vykládal systematicky v návaznosti na ostatní ustanovení exekučního řádu. Dovodil, že „*[p]odle § 87 odst. 2 a 3 exekučního řádu leží povinnost k úhradě nákladů exekuce zásadně na povinném, a to jak vůči oprávněnému, tak i vůči exekutorovi. Podle ustanovení § 89 však soud může uložit oprávněnému, aby nahradil náklady exekuce, dojde-li k zastavení exekuce. Vzhledem k premise, že náklady exekutora musí být nahrazeny, tedy musí mu být zajištěna "úplata", jak zaručuje § 3 exekučního řádu, není možné náhradu nákladů exekutora odmítnout s odkazem na subsidiární užití občanského soudního řádu pro nedostatek "procesního zavinění". Pro tento případ exekuční řád zjevně "stanoví jinak" a subsidiární použití o. s. ř., na něž odkazuje § 52 exekučního řádu, je vyloučeno. Náklady exekuce tedy musí hradit buď povinný a, není-li to možné, tedy jestliže soud dospěje k závěru, že jsou důvody pro to, aby neuložil povinnost k náhradě nákladů řízení povinnému, musí být rozhodnuto o uložení povinnosti náhrady nákladů oprávněnému. Oprávněný tak musí při podání návrhu na provedení exekuce toto riziko s ohledem na možnosti povinného zvážit. Každé takové rozhodnutí*

*soudu musí být pochopitelně řádně odůvodněno*“ [nález sp. zn. II. ÚS 372/04 ze dne 8. 8. 2005 (N 152/38 SbNU 215)].

26. Ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545) dospělo plénum Ústavního soudu k závěru, že oprávněnému lze uložit náhradu nákladů exekuce pouze v situaci, kdy oprávněný procesně zavinil zastavení exekuce pro nemajetnost povinného. Je třeba doplnit, že předmětný interpretační spor byl plénum Ústavního soudu řešen z podnětu ústavních stížností podávaných exekutory, kteří proti ukládání této povinnosti povinnému brojili z důvodu, že s ohledem na nemajetnost povinného je faktické vydobytí přiznaného nároku nereálné. Ústavní soud však tento argument odmítl s odůvodněním, že východiskem rozhodování o náhradě nákladů exekučního řízení při zastavení exekuce je podle § 87 až § 89 exekučního řádu v souvislosti s § 270 a § 271 o. s. ř. určení a hodnocení důvodů, pro něž k zastavení došlo, přičemž mezi hlediska zkoumání nenáleží majetnost, resp. nemajetnost povinného.

27. Na problematiku vzniku nedobytných pohledávek za náklady exekuce a obecně protismyslnou situaci, kdy je nemajetným povinným ukládána povinnost úhrady nákladů exekuce ve výši několika tisíc korun, nicméně reagoval zákonodárce novelou č. 347/2007 Sb. Ustanovení § 89 ve znění účinném od 1. 1. 2008 nyní stanoví, že *„[d]ojde-li k zastavení exekuce, hradí náklady exekuce a náklady účastníků ten, který zastavení zavinil. V případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného hradí paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi oprávněný. Pro případ zastavení exekuce pro nemajetnost povinného si může oprávněný s exekutorem předem sjednat výši účelně vynaložených výdajů.“*

28. Při přezkumu souladu novelizovaného § 89 exekučního řádu s ústavním pořádkem plénum Ústavního soudu dospělo k závěru, že větu druhou § 89 exekučního řádu nutno interpretovat v návaznosti na větu první předmětného ustanovení, tj. v případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného je povinnost oprávněného hradit paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi odvislá od posouzení míry jeho zavinění na zastavení exekuce [srv. nález sp. zn. Pl. ÚS 16/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 203/58 SbNU 801; 310/2010 Sb.)].

29. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 191/18 ze dne 28. 5. 2019 Ústavní soud zopakoval východiska své předchozí judikatury spočívající v tom, že skutečnost, že povinný je (toho času) nemajetný, sama o sobě není důvodem jeho zvláštní ochrany, a to na úkor soudního exekutora, jemuž by v principu právo na náhradu nákladů exekuce nemělo být nepřiznáváno (a to jako důsledek rizika podnikání); procesní zavinění povinného se předpokládá (srv. též Fialová, P.: Příkaz k úhradě nákladů exekuce. *Komorní listy*, roč. 2014, č. 3, str. 26 a násl.; či Kasíková, M. a kol., *Exekuční řád. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 593). K nepřiznání náhrady nákladů exekuce soudnímu exekutorovi lze výjimečně dospět, jmenovitě tam, kde nelze procesní zavinění na zastavení exekuce přičítat ani povinnému, ani oprávněnému. Situace, kdy nelze zavinění na zastavení exekuce pro nemajetnost přičítat povinnému, jsou zcela výjimečné; dochází k nim zejména v případech, kdy povinný je při zahájení exekuce solventní, avšak tento jeho stav se v důsledku protiprávního jednání třetí osoby či vyšší moci změnil.

#### **V. b. Aplikace obecných východisek na projednávanou věc**

30. V duchu výše uvedených obecných východisek je třeba nejprve poukázat na celkový kontext posuzovaného případu. Stěžovateli vznikl v roce 1999 dluh ve výši 206 Kč za jízdu bez platného jízdního dokladu v hromadných dopravních prostředcích vedlejší účastnice. Exekuce byla proti stěžovateli zahájena v roce 2004, kdy již příslušenství dluhu několikanásobně přesáhlo jistinu samotnou. Stěžovatel trpí závažnou

duševní chorobou, a to reziduální schizofrenií; onemocnění má trvalý charakter a dostupnými medicínskými prostředky již není vyléčitelné. Proto mu byl v roce 2018 jmenován opatrovník a od ledna roku 2019 pobírá invalidní důchod pro třetí stupeň invalidity. Stěžovatelův zdravotní stav mu v současné době neumožňuje vykonávat jakoukoli výdělečnou činnost. Jeho jedinými příjmy jsou invalidní důchod ve výši 4 317 Kč, příspěvek na péči ve III. stupni ve výši 12 800 Kč, který však využívá pro zajištění nezbytné péče o svou osobu, příspěvek na mobilitu ve výši 550 Kč a dávky pomoci v hmotné nouzi. Z uvedených příjmů stěžovatel měsíčně hradí nájemné a služby spojené s bydlením ve výši 3 104 Kč a zálohy na elektřinu ve výši 700 Kč.

31. S ohledem na popsanou situaci opatrovník stěžovatele dne 5. 6. 2019 zažádal o zastavení exekuce pro nemajetnost. Soudní exekutorka návrhu nevyhověla, soud prvního stupně v záhlaví citovaným usnesením exekuci zastavil. Dospěl k závěru, že nelze očekávat, že by v současné době došlo k vymožení alespoň nákladů exekuce. Stěžovatel je závislý na sociálních dávkách, jeho důchod je ve výši, ze které exekuční srážky provádět nelze, a nemá žádný movitý, ani nemovitý majetek. Přes výše uvedené nicméně soud prvního stupně stěžovateli uložil povinnost náhrady nákladů exekuce ve výši 7 865 Kč. Konstatoval, že vedlejší účastnice jakožto oprávněná zastavení exekuce pro nemajetnost stěžovatele jakožto povinného procesně nezavinila, neboť k vymáhání své pohledávky cestou exekuce nepřistoupila bezdůvodně a při zahájení exekuce zachovala nezbytnou míru pečlivosti. Procesní zavinění zastavení neúspěšné exekuce lze naopak shledat na straně stěžovatele, neboť nesplněním exekučním titulem uložené povinnosti způsobil to, že vedlejší účastnice přistoupila k exekučnímu vymáhání pohledávky. Odvolací soud k nákladům exekuce pouze konstatoval, že vedlejší účastnice zastavení exekuce pro nemajetnost nezavinila, neboť zachovala přiměřenou míru opatrnosti při zahájení exekuce.

32. Z napadených rozhodnutí obecných soudů, zejména pak z rozhodnutí soudu odvolacího vyplývá, že se tyto soudy nedostatečně vypořádaly s otázkou posouzení procesního zavinění stěžovatele na zastavení exekuce. Obecné soudy toliko mechanicky a formalisticky, bez zvážení specifických okolností případu, ztotožnily procesní zavinění stěžovatele s primárním nezaplacením exekvovaného dluhu. V posuzovaném případě je však nemajetnost stěžovatele způsobena výskytem a vývojem závažné duševní choroby, která vylučuje jakoukoli výdělečnou činnost. Závažné duševní onemocnění je dle Ústavního soudu zřejmým příkladem v nálezu sp. zn. IV. ÚS 191/18 identifikované výjimky z obecného předpokladu procesního zavinění povinného spočívající v zásahu vyšší moci. Pokud obecné soudy v napadených rozhodnutích v rozporu s výše uvedenými judikaturními závěry Ústavního soudu konstatovaly, že procesní zavinění zastavení neúspěšné exekuce lze shledat na straně stěžovatele, pochybily, a porušily tak stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

33. Vedlejší účastníci je sice třeba přisvědčit, že vzhledem k tomu, že exekuce byla nařízena v roce 2004, na náhradu nákladů řízení bylo třeba aplikovat § 89 exekučního řádu ve znění do 31. 12. 2007 [srv. náleze ze dne 5. 5. 2009 sp. zn. IV. ÚS 314/09 (N 110/53 SbNU 375)] a výše uvedené judikaturní závěry se vztahují primárně ke znění účinnému od 1. 1. 2008. Ústavní soud má nicméně za to, že text ustanovení § 89 exekučního řádu v předchozím znění („*dojde-li k zastavení exekuce, může soud uložit oprávněnému, aby nahradil náklady exekuce*“) nevylučuje, aby ve výjimečných případech, kdy nemajetnost povinného byla způsobena zásahem vyšší moci, nebyla povinnému náhrada nákladů exekuce uložena, neboť zastavení exekuce nezavinil. Takový výklad navíc odpovídá i účelu předmětné právní úpravy vyjádřenému novelou č. 347/2007 Sb.



34. Pokud jde o ochranu zájmů soudní exekutorky, Ústavní soud konstantně judikuje, že osoba zapsaná do seznamu exekutorů svým návrhem na zápis a provedením zápisu do seznamu dala souhlas s prováděním činnosti exekutora a s tím spojenými riziky, k nimž náleží i riziko, že ne ve všech případech dosáhne exekutor uspokojení svých zákonných nároků. Exekutor navíc vystupuje při své činnosti v postavení podnikatele, čemuž odpovídá coby základní charakteristika postavení podnikatele soustavná činnost prováděná za účelem dosažení zisku a na vlastní riziko. Exekutor pak má z úspěšného provedení exekuce zisk (odměnu), ale současně nese i riziko spočívající v tom, že majetek povinného nebude dostačovat k uspokojení oprávněného, ale i nákladů exekuce (srv. již citované stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06). Nadto v případech, kdy obecné soudy dospějí k závěru o nezavinění povinného, není vyloučeno oprávněnému uložit povinnost uhradit (alespoň) účelně vynaložené výdaje soudního exekutora (srv. již citovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 191/18).

35. K námitce směřující proti neuplatnění moderačního oprávnění podle § 150 o. s. ř., Ústavní soud pouze závěrem konstatuje, že jej nelze aplikovat na určení náhrady nákladů exekuce. Soudní exekutor není v postavení účastníka řízení, ale subjektu, na kterého byl částečně přenesen výkon veřejné moci v podobě výkonu soudních rozhodnutí, za což mu je za stanovených podmínek (zejména úspěšně provedené exekuce) zákonem zaručena odměna, která nemůže podléhat moderační pravomoci soudů.

## VI. Závěr

36. S ohledem na vše výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené výroky rozhodnutí obecných soudů zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. V dalším řízení budou obecné soudy ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy vázány právními názory vyslovenými v tomto nálezu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. prosince 2020

Kateřina Šimáčková  
předsedkyně senátu